

'Denk nog eens'

VAKVISIE

OPLEIDING DOCENT BEELDEND KUNST EN
VORMGEVING VAKDIDACTIEK III JAAR 3

DOCENT Margriet Landkroon

Datum 16-04-2019

STUDENT Dayenne Knol

Studentnummer 3384364

Inhoudsopgave

Inleiding.....	2
Scholen doden de creativiteit	3
Sir Ken Robinson.....	3
Hoe zit dat in Nederland?.....	3
Creativiteit van grote waarde voor ontwikkeling.....	4
Broodnodig voor de toekomst	4
Wat zouden de leerlingen moeten leren	4
Werkvormen	6
Wat moet er geleerd worden tijdens deze lessenreeks?.....	7
Waarom moet dit geleerd worden?.....	7
Lesformulier	7
Drie aspecten	8
Eigen ontwikkeling	10
Bronnenlijst	11

Inleiding

In deze vak visie vorm ik aan de hand van bronnen mijn visie over het belang van creativiteit in het onderwijs. Specifiek richt ik mij hierin op het basisonderwijs, omdat ik vind dat er in het basisonderwijs veel veranderd zou kunnen worden op het gebied van creatieve vakken en ik momenteel geïnteresseerd ben in het lopen van een stage in het basisonderwijs.

Vanuit verschillende bronnen probeer ik mijn visie over kunsteducatie duidelijk te maken. Ik benoem verschillende punten die het belang van kunsteducatie in het onderwijs benadrukken gericht op het huidige onderwijs maar ook het belang voor de toekomst in het beroepenveld.

Scholen doden de creativiteit

Sir Ken Robinson

Tijdens een van de zijn Ted talks spreekt Sir Ken Robinson, creativiteit expert, onderwijzer en schrijver over het doden van creativiteit in de scholen (Robinson, 2006).

In de opening van zijn presentatie geeft (Robinson, 2006) aan dat Iedereen baat heeft bij educatie. Educatie moet ons naar een ongrijpbare toekomst brengen. Kinderen die bijvoorbeeld nu aan hun schoolcarrière beginnen gaan ongeveer in 2070 met pensioen. Daarbij weten wij in principe niet eens hoe de wereld er over vijf jaar uit ziet, en toch moeten wij mensen opleiden voor deze onvoorziene toekomst. (Robinson, 2006) spreekt hier over de exceptionele talenten die kinderen bezitten, bijvoorbeeld het vermogen tot innovatie. Waarbij hij daarna uitlegt dat wij in het onderwijssysteem deze talenten verspillen en vervolgens tenietdoen.

Hij stelt dat creativiteit in het onderwijs net zo belangrijk is als leren lezen. En wij dus creativiteit met dezelfde status ook zouden moeten behandelen. Hierbij noemt hij een voorbeeld die gaat over een stel kinderen en het durven nemen van risico's, als ze simpelweg het juiste antwoord niet weten, durven zij nog het risico te nemen om een fout te maken en gaan ze voor met volle overtuiging. Hij doelt hier niet op dat fout zijn hetzelfde is als creatief zijn. Het punt dat hij wil maken gaat over het feit dat als je niet bereid bent fouten te maken, je nooit met iets origineels zal komen.

Bij de tijd dat deze kinderen dus de leeftijd van volwassenheid bereikt hebben zijn ze dit vermogen verloren. Ze zijn bang om fouten te maken. Dat komt volgens (Robinson, 2006) door de manier waarop wij ons educatiesysteem hebben ingericht. Waar fouten, de ergste dingen zijn die je kunt maken. Wat resulteert in het uitdrijven van creativiteit in de manier van onderwijzen. Waarin hij deze theorie ondersteunt met een quote van Picasso: "all children are born an artist". Waarbij het volgens (Robinson, 2006) de kunst is om artiest te blijven als we opgroeien.

Hij gelooft met passie dat wij niet naar creativiteit toe groeien, maar dat we er door de jaren heen uit groeien. Letterlijk worden wij uit creativiteit onderwezen.

Het belangrijkste punt die (Robinson, 2006) maakt vind ik het feit dat de angst om fouten te maken zo'n enorm onderdeel uit maakt van onze loopbaan carrière. Deze angst kan ervoor zorgen dat creativiteit en originaliteit verloren gaan, wat ik zelf bij mensen en kinderen als een mooie eigenschap ervaar. Als docent zijnde vind ik dan ook een belangrijk punt om in mijn visie te benoemen en ik mijn toekomstige lessen te kunnen doorvoeren.

Hoe zit dat in Nederland?

Uit recent onderzoek (De Jong, 2018) blijkt dat steeds meer handvaardigheidslokalen verdwijnen binnen het basisonderwijs. Dus zoals (Robinson, 2006) al aanduidt in zijn lezing is het in Nederland ook zo gesteld dat creatieve vakken onderaan de prioriteitenlijst staan in het onderwijs.

Hij stelt daarbij ook nog een ander belangrijk punt aan de orde namelijk het tekort aan vakmensen in de huidige beroepspraktijk. De Jong (2018) legt hierbij uit dat handvaardigheid een steeds kleiner onderdeel is geworden in het curriculum in het basisonderwijs, daardoor is het aannemen van een aparte vakdocent voor een school realistisch gezien niet haalbaar. De overbezette leraar moet daardoor naast de dagelijkse lessen zowel gymles als muziek en handvaardigheid ook aanbieden terwijl deze vakken vragen om een zekere expertise.

Creativiteit van grote waarde voor ontwikkeling

Het belang van creativiteit in de ontwikkeling van de hersenen bij kinderen wordt in (Mieras, 2012) besproken. In de video getiteld 'Broodnodig voor het kinderbrein' legt wetenschapsjournalist en schrijver Mark Mieras uit dat kunsteducatie zo belangrijk voor kinderen is omdat er meerdere gebieden in de hersenen worden ontwikkeld tijdens creatieve lessen. Mieras (2012) geeft aan dat een kind tijdens het maken van een tekening leert kijken. Wat uiteindelijk van significante waarde is voor het leren lezen en schrijven. Hierbij stelt hij dat kunst leert om te experimenteren, het stimuleert kinderen daarbij om hun creatieve capaciteiten te ontwikkelen. In de video spreekt (Mieras, 2012) over de meetbaarheid van creativiteit doormiddel van de 'Torrence test of creativity'. Uit deze test is gebleken dat in de afgelopen jaren de creativiteit van leerlingen in de loop van hun schoolbaan carrière aanzienlijk afneemt, zoals ook (Robinson, 2006) al eerder benoemde.

Broodnodig voor de toekomst

Tegelijkertijd zijn er vele onderzoeksrapporten geschreven waaruit blijkt dat door de nieuwe golf aan automatisering er een wijziging komt in de benodigde vaardigheden die ontwikkeld dienen te worden gedurende de schoolperiode. Onder andere in het boek 'The Second Machine Age' schrijft (McAfee, 2014) over de verandering in het beroepenveld en de toenemende waarde van creativiteit in toekomstige banen. De belangrijkste competenties voor de toekomst zijn niet meer kennis, toepassen van bestaande modellen of gedisciplineerd werken, maar creatief denken, initiatieven en risico's nemen, kansen creëren en benutten, samenwerken en communiceren.

Er lijkt dus een paradoxale situatie te zijn ontstaan waarin de waarde van creativiteit voor toekomstige banen toeneemt terwijl in het huidige onderwijs de aandacht voor deze vakken verminderd.

Wat zouden de leerlingen moeten leren

McAfee (2014) geeft aan dat voornamelijk het onderwijs zich zal moeten aanpassen en zich moeten richten op het ontwikkelen van andere competenties bij leerlingen en studenten. In dit deel ga ik uitleggen waarom kunsteducatie inhoudelijk zo'n essentieel vak is.

Alles bij elkaar zijn er 10 belangrijke vaardigheden die je bij de kunstvakken leert en die voor elke leerling van belang zijn volgens (Van de Kamp, z.d.)

*1: vaardigheden als: visueel-ruimtelijke; muzikale; lichaams-beweging; linguïstische vaardigheden en
2: interpersoonlijke en intrapersoonlijke vaardigheden, dat zijn bijvoorbeeld vaardigheden in zelfevaluatie, inzicht in je eigen motivatie en die van anderen en de bereidheid om te experimenteren en te leren van fouten.*

3: doorzettingsvermogen: bij het maken van beeldend werk zoals videoclips, fotoseries of bij het maken van een schilderwerk of ruimtelijk werk, weet je dat er altijd lastige momenten zijn. Dat zijn de momenten waarop je doorzettingsvermogen leert ontwikkelen.

4: jezelf uitdrukken ofwel expressie, bij de kunstvakken leer je communiceren op allerlei manieren: in beelden, woorden en muziek. En bij de Kunstvakken kijken we veel naar het werk van kunstenaars en hoe zij iets maken, waardoor je ook leert inzien hoe een professional werkt en hoe jij in jouw werkwijze daarvan kunt leren. Je leert over de wereld binnen de school en de wereld daarbuiten, in heden en verleden. Daarnaast zijn er nog een aantal belangrijke vaardigheden, zoals observeren, een mentale voorstelling maken, vernieuwing (innovatie) door experimenteren, en leren nadenken over je eigen vermogens (reflectieve zelfevaluatie).

5: waarnemen of observeren, Dat is iets dat we bij de Kunstvakken veel oefenen zonder dat je het misschien zelf echt in de gaten hebt. We bekijken gebouwen en leren wat je daaraan kunt zien/aflezen; we kijken naar fotografie, film, toneel- en dansvoorstellingen en analyseren deze. Aan de hand van het kijken naar kunst leer je heel precies te observeren en onder woorden te brengen wat je ziet, denkt of vindt. Het is daarbij belangrijk om op een open manier te kijken, zonder veel vooroordelen, want dan pas kun je nauwkeurig leren observeren. Je leert het verschil tussen observeren en je eigen mening hebben. Ook leer je stereotypen doorzien en dus nauwkeurig en direct te observeren. Dit is voor heel erg veel beroepen van belang, het is in feite de basis voor empirisch onderzoek (onderzoek via de waarneming) dat voor veel wetenschappelijke functies een basis vormt.

6: voorstellingsvermogen trainen, is ook iets dat je bij de Kunstvakken leert. Dit helpt je om in actie te komen op een bepaalde manier en om oplossingen te bedenken. Deze vaardigheid werd door Einstein zelfs gebruikt: hij zei dat hij in beelden dacht, daarmee bedoelde hij dat hij zich bij het nadenken over wetenschappelijke problemen een mentaal beeld vormde en dan de oplossing vond. Bij de kunstvakken leer je dit het meest direct, je leert het bij het maken van werkstukken, het ontwerpen.

7: Innoveren is nog een algemene vaardigheid die je bij de Kunstvakken leert. Aan de hand van experimenten doen, risico's daarbij nemen, leer je nieuwe dingen te maken en te ontdekken. Soms gebeurt dat helemaal toevallig, maar het leren experimenteren is iets wat telkens weer terugkomt bij de kunstvakken als je iets moet gaan maken. Van de fouten die je daarbij maakt, kun je leren.

8: creatief denken, dat is divergent denken ofwel heel veel goede antwoorden of mogelijkheden bedenken voor een bepaald probleem. Einstein zei hierover: "Logica brengt je van A naar B, verbeelding brengt je overal" Creativiteit en innovatief zijn, zijn DE belangrijke vaardigheden voor de toekomst, in heel veel beroepen

9: Reflecteren is ook iets dat je bij de Kunstvakken leert: vaak zien mensen kunstvakken als de vakken waarbij je lekker even onderuit kunt zakken en niet te diep hoeft na te denken....Maar bij de kunstvakken leer je op andere dan taalgerichte manieren te denken, maar juist in beelden. Maar ook leer je wel in taal denken, omdat je over de kunst natuurlijk nadenkt en praat met anderen. Daarbij ben je ook heel vaak jezelf aan het evalueren, omdat je over je project nadenkt, wat je ermee wilt uitdrukken, over wat goed gaat en wat niet en hoe dat komt en vooral hoe je het beter kunt doen om het project te laten slagen. Goed kunnen reflecteren en een goede zelfevaluatie kunnen maken is de basis voor goed kunnen leren (je weet dan wat je fout doet en hoe je het kunt verbeteren) en zul je in de rest van je loopbaan nog erg vaak nodig hebben.

10: Procesmatig werken leer je ook bij de Kunstvakken: Wanneer je een werk maakt, noteer je wat je allemaal van plan bent en wat je hebt gedaan in je logboek of kunstdossier. Daardoor kun je terugblikken op je eigen leerproces en dat is iets waar je heel veel van leert. Ook krijg je tijdens het proces van dingen maken, feedback van je docent of van andere leerlingen. Deze werkwijze is heel specifiek voor de kunstvakken en heb je in je latere studie en werk nog heel vaak nodig: ook daar wordt gewerkt in een proces waarbij je feedback krijgt en dan weer bij moet sturen om een goed

product te krijgen. In dit proces leer je dus samen te werken met anderen en dat is nog een belangrijke vaardigheid voor de toekomst.

Deze vaardigheden zijn dus van belang voor persoonlijke groei en ontwikkeling. Deze vaardigheden kun je als richtlijnen voor een les gebruiken waarbij verschillende aspecten bijdragen als ondersteuning. Wat ik belangrijk vind is dat leerlingen niet alleen kennis verschaffen over kunst in de geschiedenis, maar dat er ook vanuit actuele gebeurtenissen vanuit de omgeving van het kind inspiratie gehaald kan worden. Ik ben van mening dat de leerlingen hierdoor gestimuleerd worden en de vaardigheden die ze leren dan ook daadwerkelijk van waarde zijn voor de toekomst.

Waarbij deze visie wordt ondersteund door (Van der Wateren, 2015). In (Van der Wateren, 2015) wordt er gesteld dat goed onderwijs inhoudt dat er voor verschillende vakken en vakgebieden leerlingen uitgedaagd moeten worden om aspecten van de wereld te ontdekken. Waarbij hij spreekt over de relevantie voor jonge mensen om dat te leren omdat deze manier van lessen geven aansluiten bij de belevingswereld, waarin hij kritiek geeft op lesmethoden waarbij examens het hoofddoel vormen, als tenietdoen van deze belevingswereld. Hij verteld hierbij dat het belangrijk is om relevante problemen, grote vragen over de wereld en het leven, over wie wij zijn aan bod te laten komen. Dit zijn daadwerkelijk interessante vragen voor jonge mensen die hun weg in de wereld proberen te vinden.

Werkvormen

In het vorige deel heb ik behandeld wat er geleerd moet worden, en waarom dat geleerd zou moeten worden. In dit deel ga ik een lesprogramma behandelen die handvaten geven als docent zijnde in de beroepspraktijk gespecificeerd op basisonderwijs.

De drie belangrijkste punten zijn hierbij:

- Produceren van beelden
- Beschouwen van beelden
- Reflecteren op beelden

Als kunstvakdocent zou ik graag willen werken aan de hand van verschillende thema's, die zowel overkoepelend zouden kunnen zijn met andere vakken als een op zichzelf staand thema. Ik haal zelf mijn inspiratie voor lessen vanuit een specifieke kunstenaar of stroming die mij persoonlijk interesseert. Maar in deze les format wil ik graag inspiratie halen uit de directe omgeving waarbij actualiteit een rol speelt.

Wat moet er geleerd worden tijdens deze lessenreeks?

Op basis van de eerdergenoemde vaardigheden komen in deze lessenreeks deze vaardigheden aan bod:

- Visueel ruimtelijk (voorstellingsvermogen omzetten naar beeld)
- Expressie (het uitdrukken van de eigen gedachten en gevoel)
- Experimenteren (verschillende mediums proberen)
- Creatief denken (wat zijn de verschillende mogelijkheden om je idee te realiseren)
- Reflecteren op het eigen werk (doormiddel van een presentatie, en groepsevaluaties)

Waarom moet dit geleerd worden?

Uit een onderzoek van (Van der Wateren, 2015) is er gebleken dat creativiteit meestal geen individueel proces is maar een voortzetting is op wat anderen bedenken en maken. Daarom zijn kritisch reflecteren, samenwerken, feedback geven en ontvangen onderdeel van dit voorbeeld voor de lespraktijk. Deze eigenschappen dragen bij leerlingen te stimuleren en creativiteit te bevorderen.

Uit de 10 vaardigheden van (McAfee, 2014) zijn visueel ruimtelijk werken en expressie voorbeelden van manieren om na te denken over jouw positie in de maatschappij, leren over manieren waarop jij jouw gedachten op een andere manier kan overbrengen en uiten. Waarbij vaardigheden en technieken een belangrijke rol spelen.

Het voorstellingsvermogen speelt volgens (McAfee, 2014) ook een belangrijke rol in het bedenken van oplossingen voor problemen die je dagelijks zou kunnen tegenkomen. Hierbij noemt ze het voorbeeld van Einstein die daar ook gebruik van maakte om oplossingen te bedenken voor wiskundige problemen, waarbij divergent denken ook een belangrijke rol speelt.

Bij het reflecteren bij kunstvakken leer je volgens (McAfee, 2014) leer je op andere dan taalgerichte manieren denken, maar in beelden waarbij je taal als hulpmiddel gebruikt. McAfee (2014) stelt dat goed kunnen reflecteren en een goede zelfevaluatie kunnen maken de basis is voor leren, waarbij je daar de rest van je loopbaan profijt van zult hebben.

Lesformulier

In het lesformulier in de bijlage is te vinden hoe deze theorie aangeboden/geleerd kan worden aan de hand van een lessenreeks.

De rollen en bijbehorende taken van de docent zijn aan de hand van (CPS, z.d.) ingevuld, waarbij de 6 rollen die hierin worden besproken aan bod komen.

De rollen en taken van de lerenden staan hierin mede bij beschreven samen met de wijze van toetsing in de beoordelingstabel.

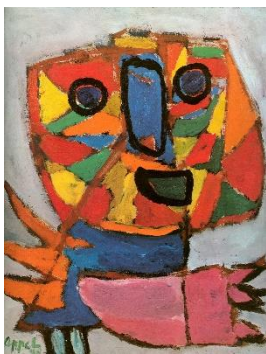
Drie aspecten

Binnen de opdracht wordt er ingegaan op de eerdergenoemde drie aspecten:

- Beschouwen van beelden
- Produceren van beelden
- Reflecteren op beelden

Beschouwen van beelden

Aan de hand van een aantal kunstwerken beginnen wij de opdracht met het beschouwen van beelden om de mogelijkheden van technieken en het experimenteren van deze verschillende technieken samen te behandelen.

'De Vrijheidsschreeuw' van Appel uit 1948

Bespreek aan de hand dit kunstwerk wat opvalt:

- grote vlakken
- felle kleuren
- beperkt aantal kleuren
- dikke zwarte lijnen
- gezicht
- welke emotie
- lijkt alsof een kind dit geschilderd heeft

andere voorbeelden om te laten zien:

'Moment of banana' Jasper M

'awkward moment'

'words are all we have' Basquiat

'owls' kids project

(Produceren van beelden)

De uitleg wordt gegeven over techniek en materiaal, en hoe daar mee omgegaan moet worden. Afhankelijk van het aantal uur en tijd in de periode zouden er voorhand schetsen gemaakt kunnen worden en daarna schilderijen, en zou ook een variatie kunnen plaatsvinden met wasco, houtskool in combinatie met andere materialen.

Belangrijke rol die de docent speelt tijdens het geven van deze les is het verschaffen van de juiste informatie, zorgen dat er voldoende en goed materiaal is om mee te werken, leerlingen begeleiden tijdens het creatieve proces.

(reflecteren op beelden)

Aan het einde van de voorbeeld les moet er gereflecteerd worden op de gemaakte kunstwerken. Aan de hand van de verschillende werken die er zijn gemaakt kan je gezamenlijk een aantal werken bespreken in vergelijking met elkaar. In het groepje presenteren de kinderen hun gemaakte werk aan elkaar, wat uitgebreid staat beschreven in de opdracht handleiding in het lesformulier.

Eigen ontwikkeling

Het van waarde schatten van mijzelf. De eerste versie van mijn vak visie heb ik geschreven vanuit een fase waarin depressie de boventoon had aangenomen. Ik had geen visie op een toekomst, waardoor het schrijven van een visie aanzienlijk werd bemoeilijkt. Ik zie nu steeds meer in dat ik op het gebied van creativiteit en oplossingsgericht denken een toegevoegde waarde zou kunnen hebben in het leerproces van kinderen. Deze gedachte geeft mij nu motivatie om in een volgende stage in het basisonderwijs de rol van creatief vakdocent in te vervullen.

In (De Jong, 2016) wordt er gesproken over de toenemend werkdruk voor basisschool leraren, de bijkomende vakken waarvoor enige expertise is genoodzaakt. Ik wil iets doen waarbij ik van waarde ben, met de kennis en waarden die ik als persoon bezit te gebruiken voor creatieve lessen.

Ik denk dat het belangrijk dat ik mezelf kan zijn tijdens het geven van een beeldende les, waarin ik gebruik maak van verschillende handvaten die theoretisch onderbouwd zijn zoals de 10 vaardigheden voor de ontwikkeling van de leerlingen en de rollen van de docent die ik als richtlijn kan gebruiken om mijn lessen te verbeteren.

Eerder probeerde ik mij tijdens stages misschien teveel te conformeren aan wat ik dacht dat ik zou moeten doen, en niet wat ik graag zou willen doen. Die afhankelijkheid heeft mij in de weg gestaan om een betere docent te kunnen worden, daar wil ik in mijn volgende stage graag aan werken. De bedreiging is hierbij dat ik wellicht de ruimte niet zou kunnen opeisen die ik nodig heb.

In de komende jaren ga ik werken aan het verbeteren van mijn visie. De belangen die ik wil behartigen in de kunsteducatie aan de hand van mijn uitgangspunten proberen vast te houden tijdens het geven van lessen. Door veel te reflecteren kijken wat zowel voor mij als de leerlingen ontwikkelingsgroei voortbrengt.

Bronnenlijst

- Brynjolfsson, E., & McAfee, A. (2014). *Het tweede machinetijdperk*. Amsterdam: Unieboek / Het Spectrum.
- CPS. (z.d.). *Wat zijn de zes rollen van de leraar?* Geraadpleegd op 17 april 2019, van <https://www.cps.nl/wat-zijn-de-zes-rollen-van-de-leraar>
- De Jong, T. (2018, 8 november). *Laat kinderen weer timmeren, zagen en solderen op school*. Geraadpleegd op 25 januari 2019, van <https://www.nrc.nl/nieuws/2018/11/08/laat-kinderen-weer-timmeren-zagen-en-solderen-op-school-a2754484>
- Kunstgebouw, & Mieras, M. (2012, 9 januari). *Kunsteducatie: broodnodig voor het kinderebrein* [Video]. Geraadpleegd op 20 januari 2019, van <https://www.youtube.com/watch?v=phQZ5J-lhTQ>
- Robinson, K. (2006, 27 juni). *Scholen doden de creativiteit* [Video]. Geraadpleegd op 16 april 2019, van https://www.ted.com/talks/ken_robinson_says_schools_kill_creativity?language=nl
- Van de Kamp, M. (z.d.). *WAAROM KUNSTVAKKEN? 10 belangrijke redenen.* Geraadpleegd op 25 januari 2019, van <http://www.kunstcontext.com/ckv/waarom.htm>
- Van der Wateren, D. (2015, 1 juni). *Creativiteit in je klas bevorderen*. Geraadpleegd op 17 april 2019, van <https://wij-leren.nl/creativiteit-klas-21st-century-skill.php>